

გია ხოფერია

ჯემალ აჯიაშვილის სონეტის გობიერთ თავისებურებათა შესახებ

ჯემალ აჯიაშვილის შემოქმედება იმდენად მდიდარი და ღრმა ფესვების მქონეა, რამდენიმე საკონფერენციო შეკრებაც კი იოლად ვერ გასწვდება მის შესწავლა-გაანალიზებას. ცალკე თემაა ამ დიდებული მოღვაწის მთარგმნელობითი საქმიანობა, ცალკე გამოირჩევა მისი ორიგინალური პოეზია, ასევე, საყურადღებოა ესეისტურ-პროზაული აზროვნება, სხვანის - რაც მის კალამს შეუქმნია, მის ნიჭსა და შრომას მოჰყოლია შედეგად ქართულ-ებრაული ურთიერთობების განვითარებისათვის, საერთოდ ადამიანური ღირსებებისა და საუკეთესო ზრახვათა წარმოჩენისათვის.

სრულიად ახალგაზრდა, ჯერ კიდევ პირველი თუ მეორე კურსის სტუდენტი, გაუცვნია ჯემალ აჯიაშვილი ელიტარულ ლიტერატურულ საზოგადოებას შესანიშნავი თარგმანებით; ვახტანგ ჭელიძეს ისე მოსწონებია მისი პირველი ცდები, დაუყოვნებლივ დაუბეჭდავს “ზომლში”.

დღის და ღამის გასწორებამ, მართლაც, არნახული შედეგი გამოიღო. სავსებით სამართლიანად ეწოდა ამგვარ შრომას დიდი შემოქმედებითი მიღწევა, დიდი გამარჯვება (თ. მირიანაშვილი, 2004, გვ. 13). თანდათანობით მოიმატა ლიტერატურული შეფასებების ფსონებმა, ცნობილი ლიტერატურათმცოდნეები თანაბარი აღტაცებით საუბრობენ ჯემალ აჯიაშვილის როგორც მთარგმნელობით, ისე ორიგინალურ პოეტურ წარმატებებზე. ამ საუკუნის დასაწყისში გაზეთი “ჩვენი მწერლობა” იუწყებოდა: “ჯემალ აჯიაშვილისეულ თარგმანში გათვალისწინებულია ფსალმუნთა თარგმნის ათასწლოვანი ქართული ტრადიცია. სიტყვაქმნადობის პროცესში არქაული ქართული ახალ, მძვინვარე სტიქიაში მოქცეულა. მთელი სისავსით წარმოჩინდება ქართული სიტყვიერი კულტურა. დავითისეული ფსალმუნები უზადო მელოდიურობით იღვრება ძველქართული პოეტური ნაკადით და ანდამატურ მიმზიდველობას იძენს, შეუძლებელია იმათი წაკითხვა რელიგიური და ესთეტიკური ეგზალტაციის გარეშე - ვითარცა ტაძრად მდგარი, მრევლი, შინაგანად ვუერთდებით ლიტურგიას” (ალ. გეგეჭკორი, 2001, გვ. 5). დავითის ფსალმუნების გარდა, განსაკუთრებულად აღსანიშნავია ჯემალ აჯიაშვილის მიერ შესრულებული შუასაუკუნეების ებრაელ პოეტთა შესანიშნავი ხელოვნების გადმოხმოვანება ქართულად. ეს გახლავთ ანდალუსიელ შემოქმედთა ბრწყინვალე ნაკრები - მოშე იბნ ეზრა, იეჰუდა ჰალევი, შემუველ პანეგიდი, შელომო იბნ გებროლი და სხვანი, რომელთა სონეტების მელოდიურობა, მუსიკალური ქდერადობა შეინარჩუნა მთარგმნელმა და ამით შეძლო მკითხველის დატყვევება. სონეტი აღმოჩნდა ჯემალ აჯიაშვილის სტიქია, რომელმაც სრულად მოიარგა ამ მართლაც დიდი სმენადობის მქონე პიროვნების სული. ალბათ, ამიტომაც მოხდა, რომ თვითონაც შეებდა სონეტს გაშინაურება და არც ტყუილად მომცდარა. ”ასეთი ვირტუოზი ლექსისა იშვიათია არა

მარტო ჩვენს სინამდვილეში. თუკი ვინმეს შეეძლო სონეტი შეექმნა, მათ შორის უპირველესად ჯემალ აჯიაშვილს...” - გულწრფელად ამბობს როსტომ ჩხეიძე და შეუძლებელია არ დაეთანხმო მას (ე. ბუჯიაშვილი, 2010, გვ. 35). თავად ჯემალ აჯიაშვილიც ძალიან ფრთხილ განცხადებას აკეთებს: “სონეტს ხელი არ უნდა მოაწერო, ვიდრე არ დარწმუნდები მის სრულყოფილებაში, რადგან ეს ის უნარია, აბსოლუტურ სისრულეს რომ მოითხოვს შენგან” (ე. ბუჯიაშვილი, 2012, გვ. 27).

არაერთ ცნობილ პიროვნებას აქვს თავისი აზრი გამოთქმული ჯემალ აჯიაშვილის პოეტური მემკვიდრეობის შესახებ (ილია მეორე, ჯანსუღ ჩარკვიანი, თემურ ქორიძე, გივი შაჰნაზარი, ემზარ კვიციანიშვილი, გიორგი გაჩეჩილაძე, ელგუჯა ლებანიძე, მედეა კუჭუხიძე, გიორგი გოგოლაშვილი, ლია სტურუა, გურამ ბათიაშვილი...), ბევრი ღირსება აღუნიშნავთ მისი მოღვაწეობის, მაგრამ განსაკუთრებულ აღტაცებას გამოხატავენ ავტორის პოეტური ენის, პოეტური ლექსიკის სიმდიდრისა და სათუთად შერჩევის გამო. თავის დროზე გრიგოლ აბაშიძეც ცამდე მართალი ყოფილა, ჯემალ აჯიაშვილის ორმოცდაათ წლისთავზე რომ განუცხადებია: გალაკტიონის შემდეგ არავინ ჩასწვდომია ქართული ენის გენიას ისე ღრმად, როგორც ჯემალ აჯიაშვილი (თ. მირიანაშვილი, 2004, გვ. 14), “ჯემალ აჯიაშვილის პოეზიას ქართველი მკითხველი საკუთარი ანარეკლივით შეეზარდა. მის მეტაქართულში, მეტი ქართული დაინახა, რაღაც მარადიულქართული (გოეთეს მარადიულქალღურთხვით), დედაადგილი - მშობლიური და მყარი წილი” (შ. ბოსტანაშვილი, 2010, გვ. 41). ასეთი მოსაზრებანი არაერთხელ დაფიქსირებულა და, რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს (ქართული კრიტიკის ხასიათიდან გამომდინარე, ვამბობ), ჯემალ აჯიაშვილის შემოქმედებაზე არსად შემხვედრია უარყოფითი ან გაწიწმატებული რეცენზია.

ისევ სონეტს მივუბრუნდეთ.

მრავალ სალექსო ფორმათაგან განსხვავებით, სონეტი მართლაც უბერებელი აღმოჩნდა. მისი გამორჩეული საკუთრებანი თავიდანვე იღბლიან ვარსკვლავზე დაიბადნენ, ფეხიც ძალე აიდგეს და გზაზე გამოსულებმა არაერთი მოთვალთვალის ყურადღება მიიქციეს. სონეტს დიდი შემოღობილი, დიდი სამფლობელო არ გააჩნია, სამაგიეროდ გულ-სისხლ-ძარღვთა გასაკვირველი სიმტკიცე, ფეთქვა და წესრიგი გამოარჩევს. ამიტომაც, სონეტი რომ ვერ იტანს ზერელე შებედას მოუმიწიფებელი ოსტატისაგან. შეიძლება სხვა ფორმაში მშვენიერი ლექსი ჩამოასხა, აიტანოს სხვა ყალიბმა გავარვარებული სიტყვის წნევა და ენერგია, მაგრამ სონეტმა გიუცხოვოს.

იქნებ ეს მოსაზრება სადავო ან საკამათო იყოს, ან სხვამ უკეთესად გამოხატოს ამ საკითხზე თავისი შეხედულება, მაგრამ ჯემალ აჯიაშვილის თარგმნილი თუ ორიგინალური სონეტების არაერთხელ წაკითხვისას თავისთავად, ბუნებრივად ამეკვიატება ხოლმე მოუცილებელი ფიქრი — როგორ, რა ღვთიური შესაძლებლობებით ახერხებს ავტორი თოხნოს და მარგლოს პატარა-პატარა მიწის ნაკვეთი ისე, რომ შრომით გათანგულმა ვერც კი შეამჩნიოს სისხლისაგან დაწრეტა. ამ მოპირკეთებული აზრის გამოხატვა ასეც შეიძლება — ეს მრავლად განშტოებული პოეტი ყოველი სონეტის გასრულებისას იქვე ტოვებს სულს, მართლა იწრითება სისხლისაგან, მაგრამ მისი რეზერვუარი ცოტა ხანში ისევ ივსება და ახალ დაძახილზე ისევ მიდის ომში, გამარჯვებაზე არას ვიტყვი.

მაგრამ დამარცხებასაც თუ აქვს აზრი, მით უმეტეს, ასეთ ომში, ჰქონდეს. თუმცა ამ სონეტებში “მტრისადმი” ზურგშექცეული მეომარი ვერსად დავლანდე.

თავისი სხეულებრივი აღნაგობის გამო სონეტში დინება მდორედ მიდის. უფრო სწორად რომ ვთქვათ, სათქმელისა და სახიერების კადრობრივი აჩქარება ზუსტად იძლევა იმ ეფექტს, რისთვისაც მიზნობილი ვართ თოთხმეტივე ტაეპთან.

ჯემალ აჯიაშვილის მთარგმნელობით საქმიანობას თუ გავითვალისწინებთ, მის მუხლჩაუყრელ მოგზაურობას სონეტის მეფეთა სამყაროებში (ალბათ, პეტრარკას, მიქელანჯელოსა და შექსპირის დასახელებაც საკმარისია), მიუხედავად დიდი ცდუნებისა, თვითონაც მოესინჯა საჭრეთელი, ალბათ ნებისყოფის სიმტკიცეს ვერ გადაძალავდა, რომ არ ეგრძნო ღვთიური წაბიძგება, საკუთარი გზა-ბილიკების გასაყვანად. ტიტანებთან შერკინებით გამობრძმედილმა, ბუნებრივია, ირწმუნა, მარტო რომ არ იყო. ღმერთიც აგულიანებდა. სწორედ ამ ჭეშმარიტებით აღვსილმა მიგვიჩმო თავის სამფლობელოში და ქართულად დაწერილი ნამდვილი სონეტები გვისახსოვრა.

პარალელებისა, შესაძლო პარალელებისა ან გავლენათა მაძიებლები ამა თუ იმ პოეტის შემოქმედებით წილში ჩაიკრიკიმალებისას ხშირად მცდარ ქირურგიულ ოპერაციებს ატარებენ; იქნებ ეზეიმებათ კიდევ რაღაც “მიგნებები”. ასეთი ექსპერიმენტი ჯემალ აჯიაშვილის სონეტების “დამუშავებისას” მათ ნამდვილად ვერ მოუტანს წარმატებას. ჩვენ კარგად გვესმის, მხოლოდ მას, პირველს, არ შეუქმნია თუნდაც ქართული სონეტი, მაგრამ ფორმის უცვლელობა, ყალიბის იგივეობა სრულებით არ ნიშნავს, ორიგინალობას ვერ მიაღწია, ვერ ჩამოასხა საკუთარი ჩუქურთმა.

ჯემალ აჯიაშვილის სონეტების მიზიდულობის ძალა იმდენად თვითმყოფადია, იმდენად დიდხანს ყოვნდები მათ ხილვადობაში, გრძნობ, ნელ-ნელა როგორ თავისუფლდები ჩვეულებრივი ადამიანური ავადმყოფობისაგან და გვერდზე გახედვის ყოველგვარი ცდუნება წართმეული გაქვს.

სონეტს უყვარს მეტაფორა. იგი ან მეტაფორების ნაზავია, ან მთლიანად მეტაფორა. ამიტომაც ძნელდება მისი მხატვრული დატვირთვის ერთბაშად აზიდვა. შემთხვევითი მკითხველი ცოდეაა სონეტის წინაშე.

ჯემალ აჯიაშვილი მაღალი რანგის ანუ ჭეშმარიტი სონეტის ავტორი გახლავთ. აკადემიური ხელოვნება როცა სცენაზე გამოდის, უამრავი საშუალებით მისგან გამოძვალვი რეაქცია შეუბრალებლად ანგრევს მსმენელის, მაყურებლის, მკითხველის უკვე კომპლექსებად ქცეულ სიძველეს აზროვნებისას, ხედვისას, გემოვნებისას და ა.შ. ჯემალ აჯიაშვილის სონეტებს ნამდვილად შესწევთ ძალა დააფიქსირონ ახალი დრო ადამიანური ტკივილების, ურთიერთობების, თვალთახედვის გადასინჯვისა და ტრანსფორმირებისა. ეს სონეტები, შეიძლება ითქვას, ღვთით მოვლენილი აბებია, რომლებსაც შესწევთ უნარი გაგვკურნონ ახლოხედვისაგან, სიბეცისა და უგუნურებისაგან. ყოველ ადამიანს, ყოველ თაობას ნამდვილი ხელოვნება სწორედ ამგვარ სამსახურს უწევს. ჭეშმარიტების გზაზე სიარული უფრო მეტად ტკივილების შეგრძნება და გააზრებაა, იმ ტკივილებისა, რომლებიც ბადებენ დიდ სიყვარულს ადამიანებს შორის, წინაურდება ადამიანური და არა ცხოველური, ქაოსი-წესრიგდება მაღალი ესთეტიკით, ვერ გაბატონდება განუკითხაობა და მიწიერი ჯოჯოხეთი. როგორც ერთ-ერთ სონეტშია ნათქვამი: “ბენტავდა ქარი თოვლსა და ღრუბელს და საპენტელა მგლებს მილაღავდა საცხოვარში, ცხოვარს სამგლში”.

ჯემალ აჯიაშვილის სონეტები მეტაფორაში ჩაჭედილი შეგონებებია და, ამასთანავე, არც ისე რთულია მათი კარიბჭე, ეზიარო ავტორის მართალ სიტყვას, ბრძნულ ნათქვამს, სწორია, კარგ მოქმელს, კარგი გამგონე სჭირდება; ისინიც მოინახებიან. მთავარია თავლი იყოს, თორემ ფუტკარი ძალიან შორიდანაც მოვა.

ჯემალ აჯიაშვილის სონეტი გვზიბლავს განსაკუთრებული წესრიგით, ზმანებათა თანმიმდევრობითა და ინტენსივობით, გამძაფრებითა და განშტოებებით. პოეტის თვალი ერიდება იაფფასიან სამკაულებს, გაცვეთილ ჩვეულებრიობას. სწორედ ამის გამოა, რომ მისი არაერთი სონეტი უფრო საყურებელ-სანახაობითია, ვიდრე წასაკითხი. შორს მიყავხარ, ძალიან შორს გაგიტაცებს ხოლმე, გაგაცილებს ყოველდღიურობის ჟანგმოდებული ერთფეროვნებას. იქნებ სევდა-წუხილმაც იჩინოს თავი, მაგრამ იმდენად ლამაზი აღმოჩნდება მისი შემოტევა, იმდენად ახალი იქნება მისი უჩინარი ბიძგები, მიჰყვები, სანამდეც წაგიყვანს, ირწმუნებ ახალ გადასახლებას, ახალ სივრცეს. ვნახოთ, სწორად შევარჩიე თუ არა ამ შთაბეჭდილებების დასტურად ერთ-ერთი სონეტი:

“ქარი, ასე ვთქვათ, ათამაშდა თავის გემოზე
და მიმქრალ დღეებს მიაღვენა მიჯნათა მიღმა
ჭალა, რომელიც, შემოქმედო, მწვანით შემოსე
და შენივ ნებით სიყვითლეში მიჰქანა და მიხმა.
მზეს შეაცივდა განთიადი ცვრიან მდგელოზე
და ხსოვნის წიად წარიტანა დღეების რიგმა
ტანჯულ სახეზე შეყინული სიანგელოზე
და უსიცოცხლო კიდურებზე დაკრული სტიგმა,
ღმერთო მაღალო, გაურჩებას ვბედავ და ვრისკავ.
ხმინებს ცრემლი, მიბასუხე, რატომ და რისგან!
აღბათ, ამ ხმებშიც ცნაურდება სხვა ალიანსი
და ამდლებულ სამრეკლოზე, ნისლიან სერთან
ცის საიდუმლო მანუსკრიპტი კრთის მთვარიანში
და დაბადება იკითხება სიკვდილთან ერთად...”

(ჯ. აჯიაშვილი, 2007, გვ. 8)

წელან მკითხველის ფაქტორი ვახსენე. ჯემალ აჯიაშვილის სონეტებიდან დიდი წიგნიერება ირეკლება, დიდი ცოდნა და განათლება. მათში განშტოებულია ბიბლიური ძალმოსილება და ღვთაებრივი სული. სწორედ ამიტომაც ამ სონეტებს ერთგვარი საგანმანათლებლო მისიაც აქვთ დაკისრებული. ეზიარო მათ სამყაროს, ნიშნავს, რამდენიმე საფეხურით აშორდე არაფრისმოქმელ ჰორიზონტალურობას, უფრო ახლოს დაინახო შენი თავი, შენი მე, მიუახლოვდე მშვენიერების უბრალოებას, უფრო ჯანსაღმა გაირბინო წუთისოფელი.

ბევრი რამის თქმა შეიძლება ჯემალ აჯიაშვილის სონეტებზე. ყველაფერს თავი რომ დავანებოთ, ერთ უზარმაზარ თემას წარმოადგენს მათი ბიბლიური მოტივები.

რადგან იმერეთში, ქუთაისში იწერება ეს პატარა წერილი, მინდა აღვნიშნო, პოეტი მშობლიური მიწის სურნელთა ისევ რომ საზრდოობს, მიტომაა თამამი და ამაყი, მიტომაა საოცრად ქართული და ხერხემალძლიერი. მისი ბანძა, მისი

კულაში, მისი ქუთაისი მსოფლიოში ყველაფერს ურჩევნია თავისი პირველყოფილობით, სისადავითა და უბრალოებით. შესანიშნავია მისი “ქუთაისი”:

“ფაზისის ტალღა, ფანფარები, რკინის ბელადი -
 დღე გუშინდელი, დღევანდელი - ფიქრად ავკეცე,
 მოჩანს ზარი და სამლოცველო, მოჩანს გელათი
 და კოშმარებში გახვეული ჩვენი სამხეცე.
 სულიკოს ეშხი, მგოსნის ლექსი, ლექსი ჟღერადი,
 ქალდვის ჩრდილი ირეკლება ღრუბლის სარკეში,
 და ქალებს ჩანგლავს დაშაქრული იზაბელათი
 სვანიძის ბიჭი - მექალთანე და მოანკესე.
 იცვლება კადრი - ფიქრის ბალი, ბალში ბორხესი,
 ბორხესის იქით - მოწამეთა და რიონჰესი.
 დროვ წარმავალო, შესართავებს თავსაც შეურთავ,
 ჩავცქერ წიაღებს, წიაღებში - უძრავ ფარაონს,
 ბორგავს მდინარე რომელიდაც ათასწლეულთან
 და მდინარეში აიეტის ლანდი ქანაობს...”

(ჯ. აჯიაშვილი, 2007, გვ. 50)

ჯემალ აჯიაშვილის სონეტები ქართული პოეზიის საგანძურს წარმოადგენენ. მათ იმდენად დიდი ხიბლი აქვთ საბუდარში მოქცეული, კარგა ხნის მერეც ნალდ მკითხველს არაერთხელ დააყოვნებენ საკუთარ ჭიშკართან.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ჯ. აჯიაშვილი, 2007** - ჯ. აჯიაშვილი, სონეტები, გაზ. “ლიტერატურული საქართველო”, 9 თებერვალი, 2007.
- ჯ. აჯიაშვილი, 2007** - ჯ. აჯიაშვილი, სონეტები, ჟურნ. “ლიტერატურული პალიტრა”, 4 (31) აპრილი, 2007.
- შ. ბოსტანაშვილი, 2010** - შ. ბოსტანაშვილი, აიექა?, ჟურნ. “ჩვენი მწერლობა”, 9(113), 30 აპრილი, 2010.
- ე. ბუჯიაშვილი, 2010** - ე. ბუჯიაშვილი, დიურერის რაინდის საჭურველი, ჟურნ. “ჩვენი მწერლობა”, (108), 19 თებერვალი, 2010.
- ე. ბუჯიაშვილი, 2012** - ე. ბუჯიაშვილი, პოეტი გზადყოფნის მისტერიიდან, ჟურნ. “ჩვენი მწერლობა”, 4 (160), 24 თებერვალი, 2012.
- ალ. გეგეჭკორი, 2001** - ალ. გეგეჭკორი, “ჟამი არს... სიტყვისად“, გაზ., “ჩვენი მწერლობა“, № 49 (75), 7 - 14 დეკემბერი, 2001.
- თ. მირიანაშვილი, 2004** - თ. მირიანაშვილი, ჯემალ აჯიაშვილის დიდი შემოქმედება, გაზ. “ლიტერატურული საქართველო”, 31 დეკემბერი, 2004.

GIA KHOFERIA**ABOUT SOME PECULIARITY OF SONNET OF
JEMAL AJIASHVILI**

Creations of Jemal Ajiashvili is one of the main stream in Georgian works of art .His translations and original poetical creations are equally valuable. Jemal Ajiashvili was the first to translate the Psalms of David in a great skillful manner. As well as medieval Jewish poetic works (Moses ibn Ezra, Yehudah Halevi, Shmuel Hanagid, Shelomoh ibn Gebirol...), Sonnets of Petrarch, Michelangelo, Shakespeare and others.

Most essential are original poetic creations of Jemal Ajiashvili. His sonnets create totally different stage in our poetry with help of artistic imagination, linguistic simplicity, metaphorical variety and depth. The sonnets serve for formation of new perception among readers and helps in quest of his/her own place in the Universe. It is impossible to perceive the sonnets without human suffering, but one gets pleasure of the suffering and being in the world seems simple , as well as it appears to be easy to get deeply in aesthetic essence of life.